

Paweł Robak
Piotr Szkołut
Ewa Trzaskowska

DOSTĘPNOŚĆ OBIEKTÓW SAKRALNYCH
W KOŚCIELE KATOLICKIM:
PERSPEKTYWA KANONICZNA I NAUCZANIE KOŚCIOŁA

WPROWADZENIE

Obiekty sakralne stanowią istotny element struktury i życia wspólnoty Kościoła katolickiego, pełniąc funkcję liturgiczną i wspólnototwórczą. Liturgia jako dzieło Chrystusa jest również czynnością Jego Kościoła. Urzeczywistnia ona i ukazuje Kościół jako widzialny znak komunii Boga i ludzi przez Chrystusa. Włącza wiernych w nowe życie wspólnoty. Zakłada świadome, czynne i owocne uczestnictwo wszystkich¹. W tym kontekście zagadnienie dostępności tych obiektów, szczególnie dla osób napotykających

MGR LIC. PAWEŁ ROBAK – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Polska; e-mail: pawel.robak@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0003-2393-6189>

DR PIOTR SZKOŁUT – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; adres do korespondencji: Konstantynów 1 H, 20-708 Lublin, Polska; e-mail: piotr.szkołut@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0002-8873-1187>

DR HAB. EWA TRZASKOWSKA, PROF. KUL – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; adres do korespondencji: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Polska; e-mail: etrzaskowska@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0002-7698-9471>

¹ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio de Sacra Liturgia *Sacrosanctum Concilium* (04.12.1963), AAS 56 (1964), s. 97-134; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*. Tekst polski, nowe tłumaczenie, Pallottinum, Poznań 2002, s. 48-78.

Artykuły w czasopiśmie dostępne są na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

różnorodne bariery funkcjonalne, zyskuje istotne znaczenie zarówno z perspektywy teologiczno-pastoralnej, jak i prawnej.

W płaszczyźnie kościelnej dostępność oznacza możliwość pełnego, realnego i godnego uczestnictwa w życiu liturgicznym, sakramentalnym i wspólnotowym wszystkich wiernych, niezależnie od wieku, stanu zdrowia, ograniczeń fizycznych, intelektualnych czy psychicznych, a także od czynników społecznych, językowych czy środowiskowych. Choć podejście to bywa kojarzone głównie z osobami z niepełnosprawnościami, w rzeczywistości dotyczy każdego człowieka. Z dostępem do obiektów sakralnych mogą się mierzyć także osoby starsze, dzieci, kobiety w ciąży, osoby po urazach, operacjach lub w trakcie rekonwalescencji, a także rodzice z małymi dziećmi. Dostępność należy postrzegać nie jako udogodnienie dla wybranej grupy, lecz jako fundamentalną zasadę duszpasterskiej troski Kościoła, odpowiadającą na potrzeby całej wspólnoty wiernych [Robak 2022, 262].

W tym ujęciu dostępność obejmuje różne wymiary: dostęp fizyczny (np. możliwość wejścia do kościoła, poruszania się po nim, korzystania z udogodnień), dostęp liturgiczny i sakramentalny (np. możliwość uczestniczenia w Eucharystii, przyjmowania sakramentów, rozumienia przekazu słowa Bożego), dostęp komunikacyjny (np. zapewnienie tłumaczenia na język migowy, zapewnienie tekstów w wersji audio lub wydrukowanych dużym drukiem), dostęp relacyjny i wspólnotowy, który eliminuje postawy wykluczenia, stygmatyzacji czy niezrozumienia [Zielińska-Król 2024, 142].

Z perspektywy prawa kanonicznego oraz misji Kościoła, pełna dostępność stanowi wyraz wierności Ewangelii, troski o każdego człowieka oraz praktycznego urzeczywistniania powszechnego powołania do świętości (kan. 210 KPK/83). Jej celem jest nie tylko eliminowanie barier technicznych, lecz także kształtowanie wspólnoty otwartej, włączającej i solidarnej.

W obliczu rosnącej świadomości społecznej oraz intensyfikacji debaty na temat praw osób z niepełnosprawnościami, Kościół katolicki staje przed koniecznością organizowania przestrzeni sakralnej w duchu równości, włączenia i poszanowania godności każdego człowieka. Zagadnienie to znajduje swoje odzwierciedlenie szczególnie w nauczaniu Soboru Watykańskiego II, który podkreślił powszechne powołanie do świętości oraz potrzebę pełnego uczestnictwa wszystkich wiernych w życiu i misji Kościoła. W tym kontekście troska o dostępność miejsc świętych stanowi wyraz realizacji soborowej wizji Kościoła otwartego, wspólnotowego i włączającego. Kwestia ta znajduje swoje odzwierciedlenie także w przepisach prawa kanonicznego, nauczaniu

Stolicy Apostolskiej, wytycznych Konferencji Episkopatu Polski oraz w działaniach podejmowanych na poziomie diecezjalnym i parafialnym. Szczególne znaczenie mają w tym kontekście przepisy dotyczące powszechnego prawa wiernych do uczestnictwa w liturgii i sakramentach, jak również przepisy Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.² odnoszące się do budowy, przystosowania i użytkowania obiektów sakralnych.

Celem niniejszego artykułu będzie analiza problematyki dostępności obiektów sakralnych w odniesieniu do przepisów prawa kanonicznego i nauczania Magisterium Kościoła, ze szczególnym uwzględnieniem Soboru Watykańskiego II. Problematyka dostępności, rozpatrywana w kontekście przepisów prawa kanonicznego, ukazuje złożoność współczesnych wyzwań, przed jakimi stoi Kościół, który – pozostając wierny własnej tradycji – stara się jednocześnie odpowiadać na dynamicznie zmieniające się potrzeby duszpasterskie i społeczne. Prawo kanoniczne – interpretowane w duchu eklezjologii komunii oraz soborowego nauczania o godności osoby ludzkiej – może i powinno stanowić fundament dla rozwoju praktyk sprzyjających pełnej dostępności obiektów sakralnych dla wszystkich wiernych. Analiza tych źródeł pozwoli na połączenie perspektywy prawnej z teologiczną, pastoralną oraz architektoniczną.

1. POJĘCIE OBIEKTÓW SAKRALNYCH W KOŚCIELE KATOLICKIM

Obiekty sakralne określone są przez ustawodawcę kodeksowego jako miejsca święte (łac. *loca sacra*). To przestrzenie, które na mocy poświęcenia lub błogosławieństwa są zarezerwowane do sprawowania kultu religijnego³. Ich głównym celem jest umożliwienie wspólnocie wiernych uczestnictwa w liturgii, sakramentach i modlitwie. W kan. 1205 KPK/83 ustawodawca stanowi, że miejscami świętymi są te, które przeznaczone są do kultu

² *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 25 stycznia 1983 roku*. Stan prawny na dzień 18 maja 2022 roku. Zaktualizowany przekład na język polski, Pallottinum, Poznań 2022 [dalej: KPK/83].

³ Por. *Obrzędy poświęcenia kościoła i ołtarza. Pontyfikał Rzymski*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2001; *Obrzędy błogosławieństw. Księga liturgiczna*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1994.

Bożego przez poświęcenie lub błogosławieństwo. Za realizację tego zadania odpowiedzialny jest „biskup diecezjalny, który winien zabiegać wszystkimi środkami [...] o to, by wierni powierzeni jego pieczy, przez uczestnictwo w sakramentach wzrastali w łasce, a także poznawali paschalną tajemnicę i nią żyli” (kan. 387 KPK/83).

Ustawodawca kodeksowy do obiektów sakralnych zalicza: kościoły (kan. 1214-1222), kaplice (kan. 1223-1229), sanktuaria (kan. 1230-1234), cmentarze (kan. 1240-1243).

Obiekty sakralne stanowią nie tylko funkcjonalną przestrzeń liturgiczną, ale również materialny i widzialny znak rzeczywistości duchowej Kościoła. Kościół, jako wspólnota powszechna (*Ecclesia universalis*), istnieje i objawia się w konkretnych wspólnotach lokalnych, które gromadzą się wokół stołu eucharystycznego. Stąd też każdy obiekt sakralny staje się miejscem, w którym dokonuje się spotkanie Ludu Bożego z Bogiem, a tym samym urzeczywistnia się fundamentalna misja Kościoła. Z tej natury Kościoła wynika wymóg otwartości i dostępności miejsc kultu dla wszystkich wiernych, niezależnie od wieku, stanu zdrowia czy poziomu sprawności. W prawie kanonicznym podkreśla się powszechny charakter Kościoła oraz równość wszystkich ochrzczonych w dostępie do środków zbawienia. Ustawodawca w kan. 213 KPK/83 jednoznacznie stwierdza: „Wierni mają prawo otrzymywać pomoce od swoich pasterzy z duchowych dóbr Kościoła, zwłaszcza zaś słowa Bożego i sakramentów”. Oznacza to, że każdy wierny – niezależnie od sytuacji życiowej – ma zagwarantowane prawo do uczestniczenia w życiu sakramentalnym i do korzystania z posługi pasterzy⁴. Z kolei w kan. 214 KPK/83, stanowiącym o prawie wiernych do sprawowania kultu Bożego zgodnie z przepisami własnego obrządku, ustawodawca kościelny potwierdza, iż uczestnictwo w liturgii stanowi nie tylko obowiązek, lecz fundamentalne uprawnienie każdego ochrzczonego. Dostępność miejsc świętych jawi się zatem nie jako przywilej, lecz jako wyraz powszechnego powołania do zbawienia. Kościół, będąc sakramentem zbawienia dla całej ludzkości, urzeczywistnia swoją misję także poprzez troskę o to, by jego przestrzeń materialna – świątynia, kaplica czy sanktuarium – była w pełni dostępna i otwarta dla wszystkich, a szczególnie dla osób znajdujących się w sytuacji ograniczonej sprawności czy wykluczenia.

⁴ Szerzej zob. Sitarz 2021.

2. PODSTAWY TEOLOGICZNE I PRAWNE DOSTĘPNOŚCI OBIEKTÓW SAKRALNYCH

Dostępność obiektów sakralnych dla wszystkich wiernych, a zwłaszcza dla osób z niepełnosprawnościami, należy rozpatrywać w perspektywie teologiczno-prawnej nauczania Kościoła, szczególnie Soboru Watykańskiego II, który podkreślił godność każdej osoby ludzkiej. Teologia Kościoła opiera się na przekonaniu o godności każdej osoby, stworzonej na obraz i podobieństwo Boga (por. Rdz 1,27)⁵. Wszelkie praktyki duszpasterskie i organizacyjne, w tym dostęp do miejsc kultu, powinny uwzględniać pełną integrację wszystkich członków wspólnoty, bez względu na ich ograniczenia fizyczne czy intelektualne. Dostępność przestrzeni sakralnej jest zatem wyrazem troski o realizację idei Kościoła jako wspólnoty otwartej i przyjaznej, w której nikt nie jest wykluczony z uczestnictwa w liturgii, modlitwie i sakramentach. Takie przesłanie do wiernych kierował też papież Franciszek w adhortacji apostolskiej *Evangelii Gaudium*⁶ wspominając, że „Kościół musi być miejscem [...] w którym wszyscy mogą się czuć przyjęci [...]”. Często przywoływał również porównanie mówiące o tym, że kościół jest jak szpital polowy, otwarty dla rannych i potrzebujących.

Perspektywa teologiczna ukazuje dostępność miejsc świętych jako realizację wspólnotowego i sakramentalnego charakteru Kościoła. Natomiast perspektywa kanoniczna wyraża ten wymiar w formie norm prawnych, które określają sposób korzystania z obiektów sakralnych oraz obowiązki władz kościelnych w zakresie ich dostępności. Obie płaszczyzny – teologiczna i prawna – pozostają ze sobą w ścisłej relacji, ponieważ normy kanoniczne mają na celu zabezpieczenie teologicznej prawdy o powszechnym charakterze Kościoła.

Ustawodawca kościelny wyraźnie podkreśla zasadę powszechności dostępu do sakramentów, co stanowi jedną z fundamentalnych cech Kościoła katolickiego. Prawo wszystkich wiernych chrześcijan do otrzymywania od swoich pasterzy pomocy z duchowych dóbr Kościoła, zwłaszcza słowa Bożego i sakramentów (kan. 213 KPK/83) implikuje konieczność zapewnienia im rzeczywistego dostępu do obiektów sakralnych. Z przepisów dotyczących

⁵ *Biblia Tysiąclecia*, Pallottinum, Warszawa 2002.

⁶ Franciscus PP., Adhortatio apostolica de Evangelio Nuntiando nostra aetate *Evangelii Gaudium* (24.11.2013), AAS 105 (2013), s. 1019-137, nr 114.

udzielania sakramentów wynika obowiązek takiego zorganizowania przestrzeni liturgicznej, by umożliwić udział każdemu, kto posiada odpowiednią zdolność (kan. 843 § 1 KPK/83). Oznacza to, że kościoły, kaplice i inne miejsca kultu powinny być dostosowane do potrzeb wszystkich wiernych, niezależnie od ich stanu zdrowia czy sprawności fizycznej.

W nauczaniu Kościoła katolickiego podkreśla się zasadę równości i szacunku wobec każdego człowieka (por. Ga 3,28). Zasada ta znajduje odzwierciedlenie również w prawie kanonicznym, które zakazuje dyskryminacji i podkreśla równość wszystkich wiernych. „Z racji odrodzenia w Chrystusie między wszystkimi wiernymi istnieje prawdziwa równość co do godności i działania, na mocy której wszyscy, każdy zgodnie ze swoją pozycją i zadaniem, współpracują w budowaniu Ciała Chrystusowego” (kan. 208 KPK/83). W kontekście dostępności przestrzeni sakralnych oznacza to, że Kościół powinien podejmować działania na rzecz likwidowania barier architektonicznych, informacyjnych oraz komunikacyjnych, które utrudniają lub uniemożliwiają uczestnictwo w życiu liturgicznym osobom z niepełnosprawnościami. Równość dostępu nie jest jedynie formalnym wymogiem, ale wyrazem troski o uczestnictwo w życiu Kościoła, zgodnie z duchem wspólnoty i wzajemnej solidarności [Lijka 2004, 70]. W praktyce oznacza to wdrażanie rozwiązań technicznych, organizacyjnych i pastoralnych, które pozwalają uwzględnić indywidualne potrzeby wiernych.

2.1. Kodeks Prawa Kanonicznego

Ustawodawca stanowi: „Przez kościół rozumie się budowlę świętą przeznaczoną do kultu Bożego, do której wierni mają prawo wstępu w celu wykonywania w niej tego kultu, zwłaszcza publicznie” (kan. 1214 KPK/83). W praktyce, cytowany przepis nakłada na władze kościelne obowiązek zapewnienia odpowiednich warunków materialnych i organizacyjnych, umożliwiających wiernym sprawne korzystanie z sakramentów, w tym zwłaszcza troskę o godność, czystość i bezpieczeństwo miejsc świętych (zob. kan. 1216, 1219, 1220 i 1221 KPK/83).

W odniesieniu do dostępności obiektów sakralnych przepisy te implikują obowiązek podejmowania działań zmierzających do usuwania barier architektonicznych, informacyjnych i komunikacyjnych, utrudniających osobom z niepełnosprawnościami pełne uczestnictwo w życiu liturgicznym. Obejmuje to zarówno aspekty przestrzenne i dostępność kościołów i kaplic dla osób

zdrowych i niepełnosprawnych, jak również zapewnienie porządku liturgicznego, bezpieczeństwa i właściwej opieki duszpasterskiej. W odniesieniu do Eucharystii ustawodawca kościelny reguluje kwestie dostępności w następujący sposób: „Celebrację eucharystyczną należy przygotować tak, aby wszyscy uczestnicy uzyskali z niej obfitość owoców, dla osiągnięcia których Chrystus Pan ustanowił Ofiarę eucharystyczną” (kan. 899 § 3 KPK/83). W praktyce oznacza to, że dostępność obiektów sakralnych, w tym kościołów, kaplic czy innych miejsc świętych, powinna być zorganizowana w taki sposób, aby nikt, niezależnie od swoich ograniczeń fizycznych czy innych trudności, nie był wykluczony z możliwości uczestniczenia w życiu sakramentalnym Kościoła [Szpunar 2024, 108].

Obiekty sakralne nie mogą wykluczać żadnej grupy wiernych ze względu na bariery architektoniczne lub inne przeszkody. Dlatego też ustawodawca kościelny – w kan. 1214 KPK/83 – stanowi podstawę prawną do podejmowania adaptacji i modernizacji świątyń, aby zapewnić pełną dostępność, zgodnie z potrzebami współczesnej wspólnoty [Lipiec 2021, 49]. W odniesieniu do porządku liturgicznego i fizycznego ustawienia przestrzeni liturgicznych, trzeba podkreślić, iż powinny być one zorganizowane w taki sposób, aby pomieścić wszystkich wiernych, w tym osoby z różnymi rodzajami niepełnosprawności. Oznacza to, że należy zwracać szczególną uwagę na dostępność i funkcjonalność wnętrz kościelnych, uwzględniając potrzeby osób o ograniczonej mobilności, słabowidzących czy niesłyszących. Dostosowanie przestrzeni liturgicznej jest zatem wymogiem wynikającym z troski o udział wszystkich wiernych w liturgii i zapewnienia im godnych warunków uczestnictwa [Robak 2022, 261].

2.2. Nauczanie Magisterium Kościoła

Charakteryzując dostępność obiektów sakralnych nie można pominąć bogatego nauczania Magisterium Kościoła, w którym została podkreślona godność każdej osoby ludzkiej oraz prawo do pełnego uczestnictwa w życiu Kościoła. W nauczaniu tym można odnaleźć przesłania odnoszące się do inkluzyjności, równości oraz troski o osoby z różnymi potrzebami, w tym z niepełnosprawnościami.

W pierwszej encyklice papieża Jana Pawła II *Redemptor hominis*⁷, człowiek ukazany został jako podmiot posiadający godność. Biskup Rzymu podkreślił, że prawo do uczestnictwa w sakramentach i w życiu liturgicznym przysługuje każdemu, bez względu na stan zdrowia czy sprawność fizyczną. Z tego względu dostęp do przestrzeni sakralnych musi być zapewniony wszystkim wiernym, aby mogli oni realizować swoją duchowość i więź z Kościołem. Jan Paweł II podkreśla, że Kościół ma obowiązek bronić godności każdej osoby oraz troszczyć się o pełne uczestnictwo wszystkich wiernych w jego życiu, co w sposób oczywisty obejmuje także osoby z niepełnosprawnościami. W encyklice *Evangelium vitae*⁸ Papież przypomniał o konieczności ochrony życia i troski o najsłabszych, poprzez usuwanie wszelkich barier, które wykluczają osoby z niepełnosprawnościami z pełnego uczestnictwa społecznego, w tym życia religijnego. Z kolei w encyklice *Fides et ratio*⁹, choć jej tekst dotyczy przede wszystkim relacji wiary i rozumu, to Jan Paweł II podkreślił także fundamentalne prawo do powszechności wiary. Z tej perspektywy dostępność miejsc kultu należy traktować jako warunek konieczny, by wszyscy wierni, bez wyjątku, mogli uczestniczyć w misteriach Kościoła.

Papież Benedykt XVI również zwrócił uwagę na troskę o najsłabszych członków społeczeństwa, co obejmuje także osoby z niepełnosprawnościami. W kontekście encykliki *Caritas in veritate*¹⁰ – poświęconej sprawiedliwości społecznej – wyzwania związane z dostępnością przestrzeni społecznych, w tym obiektów sakralnych, wpisują się w odpowiedzialność społeczną Kościoła i wspólnoty wiernych.

Z kolei papież Franciszek w encyklice *Laudato si'*¹¹ podkreślił konieczność tworzenia przestrzeni przyjaznych zarówno środowisku, jak i wszyst-

⁷ Ioannes Paulus PP. II, Litterae encyclicae ad Venerabiles Fratres in Episcopatu, ad Sacerdotes et Religiosas Familias, ad Ecclesiae filios et filias, necnon ad universos bonae voluntatis homines Pontificali eius Ministerio ineunte *Redemptor hominis* (04.03.1979), AAS 71 (1979), s. 257-324.

⁸ Tenże, Litterae encyclicae de vitae humanae inviolabili bono *Evangelium vitae* (25.03.1995), AAS 87 (1995), s. 401-522.

⁹ Tenże, Litterae encyclicae cunctis catholicis Ecclesiae episcopis de necessitudinis natura inter utramque *Fides et ratio* (14.09.1998), AAS 90 (1998), s. 422-78.

¹⁰ Benedictus PP. XVI, Litterae encyclicae Episcopis presbyteris et diaconis viris et mulieribus consecratis christifidelibus laicis atque bonae voluntatis hominibus *Caritas in veritate* (29.06.2009), AAS 101 (2009), s. 625-708.

¹¹ Franciscus PP., Litterae encyclicae de communi domo colenda *Laudato si'* (24.05.2015), AAS 107 (2015), s. 609-720.

kim ludziom, niezależnie od ich ograniczeń. W kontekście obiektów sakralnych oznacza to promowanie rozwiązań architektonicznych i organizacyjnych, które uwzględniają potrzeby osób z niepełnosprawnościami, wpisując inkluzyjność w szerszą troskę o integralny rozwój człowieka i stworzenia. Natomiast w encyklice *Fratelli tutti*¹² można zauważyć troskę o to, aby Kościół dążył do usuwania wszelkich przeszkód wykluczających jakąkolwiek grupę, w tym osoby z niepełnosprawnościami, z życia sakralnego. Dostępność obiektów sakralnych jest nie tylko praktycznym wymogiem, lecz także wyrazem troski o integrację i pełne uczestnictwo wszystkich wiernych w życiu Kościoła.

Zgodnie z konstytucją duszpasterską o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes*¹³, Ojcowie soborowi mocno podkreślają nienaruszalną godność każdego człowieka oraz zakaz jakiejkolwiek formy dyskryminacji. Zwrócili uwagę, że wszyscy ludzie posiadają tę samą godność i naturę, a naruszenie podstawowych praw osoby – z powodu rasy, kondycji zdrowotnej, pozycji społecznej czy religii – jest sprzeczne z zamysłem Bożym (nr 29). Ojcowie *Vaticanum II* przypomnieli, że Kościół jest powołany do budowania jedności między ludźmi i do kształtowania bardziej ludzkiej wspólnoty, opartej na wzajemnym szacunku i miłości (nr 92). Tym samym nauczanie Ojców soborowych jasno wskazuje, że troska Kościoła obejmuje wszystkich, bez względu na ich sytuację życiową, zdrowie czy status społeczny, a wspólnota kościelna powinna stwarzać warunki umożliwiające pełne uczestnictwo każdej osoby.

W adhortacji apostolskiej *Pastores dabo vobis*¹⁴ papież Jan Paweł II przypomina, że Kościół – jako wspólnota powołana do odzwierciedlania miłości Dobrego Pasterza – jest zobowiązany troszczyć się o każdego człowieka i prowadzić go do pełnego uczestnictwa w życiu wiary. Choć dokument nie stanowi wprost o osobach z niepełnosprawnościami, jego nauczanie o powszechnej misji pasterskiej Kościoła wskazuje, że troska ta obejmuje wszystkich wiernych, niezależnie od ich sytuacji życiowej czy zdrowotnej. W encyklice

¹² Tenze, Litterae encyclicae de fraternitate et sociali amicitia *Fratres omnes* (03.10.2020), AAS 112 (2020), s. 969-1074.

¹³ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis *Gaudium et spes* (07.12.1965), 58 (1966), s. 1025-113; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje...*, s. 526-606.

¹⁴ Ioannes Paulus PP. II., Adhortatio apostolica postsynodalis ad episcopos, sacerdotes et christifideles totius catholicae Ecclesiae de sacerdotum formatione in aetatis nostrae rerum condicione *Pastores dabo vobis* (25.03.1992), AAS 84 (1992), s. 657-804.

*Centesimus annus*¹⁵ papież Jan Paweł II podkreślił znaczenie równości i solidarności. Kościół ma obowiązek troszczyć się o tych, którzy są najbardziej potrzebujący, w tym o osoby z niepełnosprawnościami, zapewniając im odpowiednią przestrzeń i możliwość pełnego uczestnictwa w życiu Kościoła.

Papież Franciszek w nr. 47 adhortacji apostolskiej *Evangelii Gaudium* przypomina, że Kościół jest „domem otwartym dla wszystkich” i nikt nie może być z niego wykluczony. Taka wizja wspólnoty domaga się otwartości także wobec osób z niepełnosprawnościami oraz tych, którzy z różnych powodów doświadczają marginalizacji. Kościół, jako przestrzeń gościnna i włączająca, powinien zapewniać każdemu możliwość pełnego uczestnictwa w życiu sakramentalnym i wspólnotowym. Papież Franciszek w wielu swoich wystąpieniach podkreślał, że w Kościele nie ma miejsca na jakąkolwiek formę dyskryminacji, a osoby z niepełnosprawnościami mają prawo do pełnej obecności i aktywnego udziału w jego misji. Podobnie w posynodalnej adhortacji apostolskiej *Amoris laetitia*¹⁶ Biskup Rzymu odniósł się do kwestii inkluzyjności w kontekście życia rodzinnego i wspólnotowego. Podkreślił, że rodziny i wspólnoty chrześcijańskie muszą być otwarte na wszystkich, w tym na osoby z niepełnosprawnościami, aby mogły one w pełni uczestniczyć w życiu Kościoła i społeczeństwa. Wszystkie osoby, w tym te z niepełnosprawnościami, muszą mieć zapewniony dostęp do sakramentów i pełnego życia Kościoła, a wspólnoty muszą być gotowe do ich przyjęcia (nr 48). Także żadne dziecko, żadna rodzina, żadna osoba nie może być odrzucona przez Kościół, a przestrzenie sakralne powinny być dostępne dla wszystkich, także dla osób z różnymi ograniczeniami (nr 291). W adhortacji *Christus vivit*¹⁷ papież Franciszek wielokrotnie podkreślał, że młodzi ludzie powinni być w pełni obecni w życiu Kościoła i aktywnie współtworzyć jego przyszłość. Kościół powinien przyjmować młodych z ich różnorodnością doświadczeń, historii i wrażliwości, towarzysząc im w sposób, który umożliwia prawdziwe zaangażowanie w życie wspólnoty (nr 63). Młodzież nie stanowi

¹⁵ Tenże, *Litterae encyclicae venerabilibus in episcopatu fratribus clericisque et religiosiis familiis Ecclesiae catholicae fidelibus universis necnon bonae voluntatis hominibus saeculo ipso encyclicis ab editis litteris Rerum novarum transacto Centesimus annus* (01.05.1991), AAS 83 (1991), s. 793-867.

¹⁶ Franciscus PP., *Adhortatio apostolica post-synodalis episcopis presbyteris diaconis personis consecratis christianis coniugibus omnibus christifidelibus de amore in familia Amoris laetitia* (19.03.2016), AAS 108 (2016), s. 311-446.

¹⁷ Tenże, *Adhortatio apostolica post-synodalis ad iuvenes et universo populo Dei Christus vivit* (25.03.2019), AAS 111 (2019), s. 405-573.

jednorodnej grupy – obejmuje osoby o różnych potrzebach, możliwościach i sytuacjach życiowych. W duchu tej otwartości Kościół ma stwarzać przestrzeń, w której każdy młody człowiek, niezależnie od swoich ograniczeń czy wyzwań życiowych, może rozwijać swoją wiarę i odkrywać własną drogę w relacji z Bogiem. Papież wskazał, że wspólnota Kościoła powinna tworzyć środowisko, w którym każdy młody człowiek doświadcza poczucia własnej wartości i niepowtarzalności (nr 94). Zachęcał, aby młodzi byli włączani w życie Kościoła w sposób odpowiadający ich talentom i możliwościom, aby mogli odkrywać, że są naprawdę potrzebni wspólnocie wierzących. Kościół ma obowiązek otaczać troską wszystkich młodych, dając im przestrzeń do uczestnictwa i rozwoju duchowego. Otwartość i inkluzyjność, o których przypominał Biskup Rzymu, obejmują każdą osobę – bez względu na ograniczenia, trudności czy sytuację życiową – i prowadzą do budowania wspólnoty, w której każdy młody człowiek ma możliwość pełnego uczestnictwa, odnajdywania własnej wartości i realizowania powołania do życia wiarą. W adhortacjach papieskich kwestie dostępu do obiektów sakralnych dla osób z niepełnosprawnościami nie są bezpośrednio rozwinięte, jednak w większości z tych dokumentów znajdują się ogólne odniesienia do inkluzyjności, równości i troski o osoby marginalizowane. Papież Franciszek w adhortacjach *Evangelii Gaudium* i *Amoris laetitia* szczególnie podkreślał znaczenie otwartości Kościoła na wszystkich wiernych, a te idee mogą być zastosowane również do potrzeby dostosowywania obiektów sakralnych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami. Zachęcał do budowania wspólnoty, która przyjmuje każdego, niezależnie od jego stanu zdrowia czy sytuacji życiowej, co wyraźnie wspiera ideę dostępności obiektów sakralnych dla osób z niepełnosprawnościami.

W celu uzupełnienia analizy dostępności obiektów sakralnych, warto odwołać się do najnowszego nauczania Kościoła w przedmiotowym zakresie, które pogłębia rozumienie godności człowieka i inkluzyjności.

Dykasteria Nauki Wiary w deklaracji *Dignitas infinita*¹⁸ podkreśla ontologiczną godność każdej osoby, niezależnie od ograniczeń fizycznych czy psychicznych, wywodząc ją z faktu stworzenia na obraz Boga. Tym samym

¹⁸ Dykasteria Nauki Wiary, *Deklaracja Dignitas infinita* (02.04.2024), https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_ddf_doc_20240402_dignitas-infinita_pl.html [dostęp: 15.07.2025].

potwierdza, iż dostępność obiektów sakralnych jest praktycznym wyrazem tej godności i solidarności.

W *Kompendium nauki społecznej Kościoła*¹⁹ (nr 148 i 202) został zawarty jasny apel, iż osoby z niepełnosprawnościami to „pełnoprawne podmioty ludzkie” z niezbywalnymi prawami. Dlatego należy podejmować skuteczne działania, m.in. usuwanie barier architektonicznych, ale też komunikacyjnych i społecznych, aby osoby te w pełni mogły uczestniczyć w życiu wspólnoty.

W kontekście dostępności obiektów sakralnych warto zauważyć, że obowiązek uczestnictwa wiernych w niedzielnej i świątecznej Eucharystii, wynikający z przykazań kościelnych, zakłada realną możliwość obecności w miejscach sprawowania kultu. Jednocześnie współczesna praktyka duszpasterska uwzględnia łączność wiernych z celebracją liturgiczną za pośrednictwem środków przekazu. Choć uczestnictwo takie nie zastępuje udziału fizycznego, stanowi ważny wymiar dostępności duchowej i wspólnotowej, szczególnie w odniesieniu do osób chorych lub z niepełnosprawnościami.

Warto też wspomnieć przemówienie Jana Pawła II z dnia 5 stycznia 2004 r. do uczestników sympozjum o niepełnosprawności intelektualnej²⁰, w którym stwierdził: „Osoba z niepełnosprawnością [...] jest pełnoprawnym podmiotem ludzkim, z prawami świętymi i nienaruszalnymi”. Oznacza to, że Kościół powinien zapewniać miejsce fizyczne, sakramentalne i wspólnotowe także osobom z ograniczeniami intelektualnymi i psychicznymi.

ZAKOŃCZENIE

Dostępność obiektów sakralnych w prawie kanonicznym jawi się jako wielowymiarowa rzeczywistość, która obejmuje nie tylko kwestie techniczne czy architektoniczne, ale także liturgiczne, komunikacyjne i wspólnotowe. Analiza przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego i dokumentów Magisterium Kościoła wskazuje, że troska o dostępność nie jest marginalnym

¹⁹ Papieska Rada „Iustitia et Pax”, *Kompendium nauki społecznej Kościoła*, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2005, https://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/justpeace/documents/rc_pc_justpeace_doc_20060526_compendio-dott-soc_pl.html [dostęp: 15.07.2025].

²⁰ Przesłanie Jana Pawła II do uczestników międzynarodowego sympozjum na temat: „Godność i prawa osoby z upośledzeniem umysłowym” (05.01.2004), https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/uposledzenie_05012004.html [dostęp: 15.07.2025].

zagadnieniem, lecz wypływa z istoty eklezjologii Kościoła jako wspólnoty otwartej, powszechnej i solidarnej.

Prawo kanoniczne, w szczególności kanony dotyczące prawa wiernych do sakramentów, sprawowania liturgii oraz organizacji przestrzeni sakralnej, zawiera podstawy do wspierania realnej inkluzyjności wszystkich wiernych, niezależnie od ich sytuacji zdrowotnej, wieku, czy indywidualnych ograniczeń. Jednocześnie dokumenty papieskie wskazują, że pełne uczestnictwo osób z niepełnosprawnościami i innych grup wymagających szczególnego wsparcia jest nie tylko kwestią sprawiedliwości społecznej, ale i wyrazem wiary w godność każdej osoby ludzkiej.

Z perspektywy prawa kanonicznego dostępność nie jest więc tylko kwestią techniczną, ale przejawem troski Kościoła o zbawienie każdego człowieka oraz wierności jego misji bycia znakiem jedności i miłości Chrystusa wobec całej ludzkości. Zagadnienie to pozostaje aktualnym wezwaniem do pogłębiania refleksji nad realnym wdrażaniem norm prawnych dotyczących miejsc świętych.

PIŚMIENNICTWO

- Lijka, Kazimierz. 2018. „Niepełnosprawni i Eucharystia”. *Teologia Praktyczna* 5:69-80. <https://doi.org/10.14746/tp.2004.5.05>
- Lipiec, Dariusz. 2021. „Budowanie wspólnoty parafialnej z osobami z niepełnosprawnością.” *Polonia Sacra* 25 (63), nr 1:41-54. <http://dx.doi.org/10.15633/ps.3907>
- Robak, Paweł. 2022. „Troska Kościoła katolickiego o osoby z niepełnosprawnością.” *Kościół i Prawo* 11 (24), nr 2:253-65. <https://doi.org/10.18290/kip22112.15>
- Sitarz, Mirosław. 2021. „The Right of Christ's Faithful to the Holy Sacraments during Pandemic Conditions.” *Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie* t. XIV, nr 1:337-44. <https://doi.org/10.32084/tekapr.2021.14.1-28>.
- Szpunar, Magdalena. 2024. „Godność osoby chorującej. Medycyna narracyjna w przywracaniu podmiotowości pacjenta.” *Ethos. Kwartalnik Instytutu Jana Pawła II KUL* 37, nr 1:92-109. <https://cw.kul.lublin.pl/publication/80478>
- Zielińska-Król, Katarzyna. 2024. „W kierunku inkluzji w Kościele: model koncepcji przynależności Erika w. Cartera w narracji osób niepełnosprawnych.” *Studia Nauk Teologicznych PAN* 19 (24):131-48. <https://doi.org/10.24425/snt.2024.150502>

**Dostępność obiektów sakralnych w Kościele katolickim:
perspektywa kanoniczna i nauczanie Kościoła****Abstrakt**

Artykuł podejmuje problematykę dostępności obiektów sakralnych w ujęciu prawa kanonicznego. Punktem wyjścia jest rozumienie dostępności nie tylko w kontekście osób z niepełnosprawnościami, ale szerzej, jako zasady obejmującej wszystkich wiernych, w tym osoby starsze, dzieci, rodziców z małymi dziećmi czy osoby czasowo ograniczone w funkcjonowaniu. Autorzy wskazują, że pełna dostępność obejmuje nie tylko eliminację barier fizycznych, ale również liturgicznych, komunikacyjnych i wspólnotowych. W artykule przeprowadzono analizę wybranych przepisów Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz nauczania Magisterium Kościoła, które podejmują temat godności osoby ludzkiej, równości i powszechnego dostępu do sakramentów. Scharakteryzowane zostały także podstawy teologiczne i eklesjologiczne, które uzasadniają potrzebę inkluzyjności w przestrzeni kościelnej. Wykazano, że prawo kanoniczne i nauczanie Magisterium Kościoła tworzą solidne podstawy do promowania praktyk duszpasterskich uwzględniających potrzeby całej wspólnoty wiernych.

Słowa kluczowe: dostępność; inkluzyjność; osoby z niepełnosprawnościami; dostępność obiektów sakralnych; godność osoby ludzkiej.

**Accessibility of Sacred Objects in the Catholic Church:
Canonical Perspective and Church Teaching****Abstract**

The article addresses the issue of accessibility of religious buildings in terms of canon law. The starting point is understanding accessibility not only in the context of people with disabilities, but more broadly, as a principle that applies to all believers, including the elderly, children, parents with small children, and people with temporary functional limitations. The authors point out that full accessibility includes not only the elimination of physical barriers, but also liturgical, communication, and community barriers. The article analyzes selected norms of the Code of Canon Law and the teaching of the Church's Magisterium that address the dignity of the human person, equality, and universal access to the sacraments. It also discusses the theological and ecclesiological foundations that justify the need for inclusiveness in the church space. It has been shown that canon law and church documents provide a solid basis for promoting pastoral practices that take into account the needs of the entire community of the faithful.

Keywords: accessibility; inclusiveness; persons with disabilities; accessibility of religious buildings; human dignity.

Information about Author: PAWEŁ ROBAK, MA – The John Paul II Catholic University of Lublin; correspondence address: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Poland; e-mail: pawel.robak@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0003-2393-6189>

Information about Author: DR. PIOTR SZKOŁUT – The John Paul II Catholic University of Lublin; correspondence address: Konstantynów 1 H, 20-708 Lublin, Poland; e-mail: piotr.szkolut@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0002-8873-1187>

Information about Author: DR. HABIL. EWA TRZASKOWSKA, UNIVERSITY PROFESSOR – The John Paul II Catholic University of Lublin; correspondence address: Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, Poland; e-mail: etrzaskowska@kul.pl; <https://orcid.org/0000-0002-7698-9471>